

Тема 1. Символіка. Що це таке?

Мета уроку. Поглибити знання учнів про символи. Ознайомити з різноманітністю символіки в нашому житті. Збагачувати знання учнів про народні символи і традиції, пов'язані з ними. Виховувати повагу до народної символіки України.

Обладнання. Малюнки, віночок, рушники, хліб, гілочки калини та верби, калиновий напій.

Тип уроку. Урок-свято

ХІД УРОКУ

(святково прикрашений клас, на партах кетяги калини, гілочки верби, на дошці напис:

*Поки ніж не крає, калина не грає,
А хто вріже глибоченько, тому заспіває,
А хто вріже гілку, заграє в сопілку,
Та той собі в серце пустить калинову стрілку.*

Леся Українка)

I. Організація класу

(чути звуки сопілки)

Вчитель. Ой нене, серце крає,
Коли сопілка грає.
На свято червоної калини
Діток закликає.

II. Повідомлення теми та мети уроку

Вчитель. Що таке символ?

Сьогодні ми ознайомимося із походженням слова «символ», різноманітними символами, які існували в давнину, а також в наші дні.

III. Вивчення нового матеріалу

Вчитель. Ще в період родоплемінного ладу східні слов'яни на території України використовували символічні знаки.

Отже, символ – це знак, умовне позначення якогось предмета, явища.

Символіка національна – це, перш за все, символіка народна. Вона відображає основні віхи в житті людини, позначає у переважній більшості щось добре, світле, життєстверджуюче. Майже в усіх народів є улюблені рослини-символи. У канадців – клен, у росіян – берізка, а у нас – калина. Правду каже прислів'я: «Без верби й калини нема України».

(входять діти. Хлопчик на вишитому рушнику підносить хліб, прикрашений калиною, а дівчинка читає вірш:

На рідній Україні
В великі свята
З хлібом калина

Поруч була.)

Вчитель. З давніх-давен народ опоемував куш. У часи Хмельниччини ширилась козацька балада «Розлилися круті бережечки», де калина символізувала дух боротьби за національну незалежність від шляхетської Польщі.

1-й учень. Гей, у лузі червона калина
Гей, гей, похилилася:
Чогось наша славна Україна,
Гей, гей, засмутилася.
Гей, гей, засмутилася.
А ми ж тую червону калину,
Гей, гей, та підніmemo:
А ми ж свою славну Україну,
Гей, гей, та розвеселиmo!

Вчитель. Дуже любив цей куш Т. Г. Шевченко.

2-й учень. Сонце гріє, вітер віє
З поля на долину:
Над водою гне вербою
Червону калину;
На калині одиноке
Гніздечко гойдає,
А де ж дівся соловейко?
Не питай, не знає...

3-й учень. Тече вода з-під явора
Яром на долину:
Пишається над водою
Червона калина.
Тече вода із-за гаю
Та попід горою
Хлюпочуться качаточка
Поміж осокою.

4-й учень. Пишається калинонька,
Явір молодіє,
А кругом їх верболози
Й лози зеленіють.
А качечка впливає
З качуром за ними.
Ловить ряску, розмовляє
З дітками своїми.

(виходить дівчинка з коромислом і відерцем)

5-й учень. Тече вода край города,
Вода ставом стала.
Прийшло дівча воду брати,
Брало, заспівало.
(діти співають пісню «Зацвіла в долині червона калина»)

Зацвіла в долині
Червона калина,
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало,
Пташечка зраділа
І защебетала.
Почула дівчина
І в білій свитині
З біленької хати
Вийшла погуляти
У гай на долину.

Вчитель. Калина – символ дівочої вроди, вірності, чистоти.

Про червону калину народ склав прислів'я, загадки, казки, пісні.

6-й учень. Посадиш біля хати калину – будеш мати долю щасливу.

Любуйся калиною, коли цвіте, а дитиною, коли росте.

Вчитель. Родить калина майже щороку і завжди рясно. Ягоди її використовують в народній медицині. Цілющі властивості має кора калини та відвар її сушених квіток. Тому калина обов'язково була мало не в кожній родині як цілюще зілля. Відомий вислів і зараз: «Червона калина від ста хвороб рятує».

(Всі п'ють калиновий напій)

7-й учень. Кожна квітка України
Ще і лікарська рослина.
Усі разом – оберіг,
Щоб ніхто лихий не зміг
Наробити лиха злого,
Щоб не мав для нього змоги.
Отакий він цей віночок
В Україні, в її дочок.

Вчитель. Ще одним символом-оберегом є український вінок. Кожна квітка у віночку – також символ. Ружа, мальва і півонія – це віра, надія і любов,

безсмертник – здоров'я, барвінок – життя і безсмертя людської душі, цвіт вишні та яблуні – материнська любов. Любисток і волошка сусідять у вінку. Вони означають відданість. Ромашка у вінку означає дівочу чистоту. Вінок переплітають вусиками хмелю – він означає розум. Найпочесніше місце у вінку належить деревію. Це квітка нескореності. А всього в українському віночку двадцять квіток. Кожна з них і лікар, і оберіг від лихого ока.

До віночка в'яжуть кольорові стрічки. Першою посередині – світло-коричневу. Це наша земля-ненька. Обабіч неї – дві жовті. Це ясне сонце. За ними йдуть з різних боків світло-зелена і темно-зелена – жива природа, краса і юність. За ними в'яжуть синю і голубу – небо і вода: вони дають нам силу і здоров'я. Тоді з одного боку – оранжеву: це хліб. З другого боку фіолетову стрічку – щедрість. І рожева – багатство і достаток. По краях вінка в'яжуть білі стрічки. Вони означають чистоту душі.

8-й учень. Кожна квітка, як зернятко в колос,
До віночка тулиться й пасує.
Друже мій, послухай квітки голос –
Той, хто вміє слухати, той чує.
Подивися, друже, які квіти
Народила Україна-мати!

Кожен з українців мусить вміти
Сплести цей вінок – і прочитати.

IV. Підсумок уроку

- Що таке символ?
- З яким народними українським символами познайомилися?
- Чим українці вважають калину?
- Скільки квіток є в українському віночку?

V. Домашнє завдання

- А які ще символи є в нашого народу довідаєтесь, опрацювавши текст підручника на сторінці 51-53.

Тема 2. Державні символи України.

Мета уроку. Розширювати знання учнів про Україну як незалежну державу зі своїми символами, узагальнювати знання про Державну символіку України – Герб, Прапор, Гімн. Розвивати спостережливість, пам'ять. Виховувати любов до Батьківщини, повагу до символів Української держави.

Обладнання. Ілюстрації із зображенням державних символів України, запис Гімну України, презентація, Конституція України

Тип уроку. Урок-презентація

ХІД УРОКУ

I. Організація класу

Вчитель читає вірш (слайд 1)

II. Перевірка домашнього завдання

- Що таке символ?
- Чому з'явилися символи?
- Які природні об'єкти є символами України?
- Які рослини є символами України?

III. Повідомлення теми та мети уроку

Учень. Під рідним небом жайворон співає –

Я рад би знати тих пісень слова.

Я слухав, чув, співала та пташина

Одне святеє слово: Україна.

На ріднім полі шепчуть колоски –

Я рад би знати тихі їх думки.

Я слухав, чув, як кожна колосина

Шептала тихе слово: Україна.

У ріднім краї зелен-гай шумить –

Я знати рад, про що він мріє-снить.

Я слухав, чув, як кожна деревина

Шуміла ніжне слово: Україна. (слайд 2)

Вчитель. Україна – наша найдорожча і найрідніша земля, наша Батьківщина.

І сьогодні ми поговоримо про Державні символи України. (слайд 3)

IV. Вивчення нового матеріалу

Вчитель. Україна – одна з найбільших держав у Європі. В енциклопедії сказано: «Україна – держава у Східній Європі, територія якої простягається із заходу на схід на 1316 км». (слайд 4, 5)

Кожна країна світу обов'язково має символи. Символ – це предмет, який характеризує державу, відображає її побут, традиції, господарювання, історичне минуле, прагнення народу.

- Які ви знаєте Державні символи України?
- У якому документі це записано?

(читання статті 20 Конституції України)

У 20 статті I розділу Конституції України записано: Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн. (слайд 6)

Прапор – це певного кольору чи кольорів і форми полотнище з емблемами та іншими прикрасами, що є знаком вирізнення країни, території, організації. Прапори виникли дуже давно. Втрата прапора – велика ганьба. (слайд 7, 8, 9)

Учень. Небеса блакитні сяють з глибини,
А пшеничні й житні мерехтять лани.
Образ цей не зблідне, хоч минуть жнива,
Це знамено рідне – злото й синява.
Прапор наш, як літо, в сонці майорить:
По долині – жито, по горі – блакить. (слайд 10)

Вчитель. Герб – це знак роду, міста, держави. У перекладі з німецької герб означає «спадщина». І це не випадково, адже з давніх-давен різними знаками мітили худобу, володарі позначали гербами – родовими знаками будівлі, карети, вбрання, зброю, знаки землеволодінь тощо. Герб здавна є атрибутом влади, передусім володіння майном, землею. А чия власність, того і влада.

Державний герб символізує державу та означає межі її володінь, належну їй власність. (слайд 11, 12)

Учень. Наш герб – тризуб,
Це воля, слава й сила,
Наш герб – тризуб,
Недоля нас косила,
Та ми зросли, ми є,
Ми завжди будем,
Добро і пісню
Несемо ми людям. (слайд 13)

Вчитель. Гімн – урочиста пісня. У стародавній Греції гімни прославляли богів і героїв. Нині ми можемо почути про гімн Батьківщині, гімн природі, гімн коханню...

Національний гімн – урочиста патріотична пісня, символ єднання нації. Державний гімн затверджується законом. (слайд 14)

Учень. Ти бачив, як співають Гімн,
То всі встають, повір, при цім
Ти чув, як велично співа
Свій Гімн країна дорога.
І ти ще змалечку гордись,

Що українцем народивсь,
Бо Гімн – найпершу пісню в нас
Співає кожен, славить час.
Нехай вона ще у руїнах,
Та буде жити Україна.
Гордися нею і співай
Найкращу пісню про свій край.
(звучить Гімн України)

V. Узагальнення і систематизація знань

Опрацювання статті у підручнику «Державні символи України» (с. 54-56)

- Що означає слово герб?
- Що означає тризуб?
- Символом якого міста став золотий лев?
- Що являє собою Державний Прапор України?
- Як люди виявляють пошану до прапора?
- Коли звучить Державний Гімн України?
- Хто є його автором і композитором?

Творча хвилинка

(I група – намалювати Герб України, II група – намалювати Прапор)

VI. Підсумок уроку

- Що нового дізналися на уроці?
- Як треба ставитися до державних символів України?

Учень. Красивий, щедрий, рідний край

І мова наша солов'їна.

Люби, шануй, оберігай

Усе, що зветься Україна! (слайд 15)

VII. Домашнє завдання

Опрацювати статтю в підручнику с. 54-56

Тема 3. Українська мова – державна мова України.

Мета уроку. *Формувати в учнів поняття «державна мова». Ознайомити з історією становлення української мови, її багатством та можливостями, продемонструвати її мелодійність, красу. Розвивати пізнавальні інтереси, образне мислення. Виховувати любов до рідної мови, бажання dbати про її чистоту.*

Обладнання. *Вислови про мову, Конституція України.*

Тип уроку. *Урок-свято*

ХІД УРОКУ

I. Організація класу

Вчитель. Пролунав і стих дзвінок.

Починається урок.

Зовсім часу ми не гаймо –

Працювати починаймо!

- Спочатку сідає краса класу, а потім – сила.
- На який урок запросив нас дзвінок?

II. Перевірка домашнього завдання

Вікторина «Чи знаєш ти свій край?»

- Як інакше називають територію країни, у якій проживає народ певної національності? (Держава)
- Незалежна суверенна держава Європи. (Україна)
- Урочиста пісня, що є символом держави. (Гімн)
- Як називається Державний Гімн України? («Ще не вмерла України...»)
- Хто є автором слів Державного Гімну «Ще не вмерла України...»? (П. Чубинський)
- Як називається наш герб? (Тризуб)
- Полотнище одного або кількох кольорів, що є символом держави, організації. (Прапор)
- Як інакше можна назвати головне місто держави? (Столиця)
- Хто за легендою є засновником міста Київ? (Брати Кий, Щек, Хорив)
- Якого року проголошено незалежність України? (1991)
- Як називається головний документ держави? (Конституція)

III. Повідомлення теми та мети уроку

Читання висловів на дошці

«Мова – це дзеркало душі людини»

Народна творчість

«Найбільше і найдорожче добро у кожного народу – це його мова»

П. Тичина

«Поки жива мова в устах народу, до того часу живий і народ»

К. Ушинський

«Бринить-співає наша мова,
Чарує, тішить і п'янить»

О. Олесь

- Сьогодні на уроці ми з вами поговоримо про нашу рідну українську мову –
Державну мову України.

(виходять хлопчик і дівчинка в українських костюмах)

Дівчинка. Тож понаєм наше свято.

У рідній мові слів багато,
Вона чарівна, пелюсткова
І мелодійна, й пречудова.

Хлопчик. І рідну мову треба знати,
Вона ж для нас як рідна мати.
Вивчаймо ж мову з юних літ,
Щоб українцями йти в світ.

IV. Робота над темою уроку

Вчитель. У світі налічується близько 3 тисяч мов. Одні з них у близькій спорідненості між собою, інші – більш віддалені одна від одної.

Мова – це велике досягнення людства. Вона у кожного народу своя, тому ми, не знаючи чужої мови, можемо і не зрозуміти, про що людина говорить. І дуже важливо для людського спілкування добре знати мови інших народів, але найперше досконало потрібно знати свою рідну мову. А яка наша рідна державна мова, діти?

Так, українська мова – державна мова України. Про це говорить головний документ нашої держави – Конституція України, стаття 10: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України...»

(виходить Чарівниця)

Чарівниця. Я – Чарівниця, берегиня рідної мови. Не даю їй пропасти в лиху годину і хочу, щоб ви теж берегли і знали українську мову.

Хочу до вас я звернутися, діти.

Можна людині без мови прожити,

Можна без пісні, без загадки й казки?

Хто відповість? Поміркуйте, будь-ласка!

1-й учень. Як же людині без казки і слова,

Без задушевної пісні й розмови?

Думаю я, що таке не можливо.

Мова людини – це щастя, це – диво!

2-й учень. Як же без мови? Не уявляю!

Я щохвилини про щось та й питаю.

А коли мови не будемо знати,

Як же ми зможемо світ пізнавати?

3-й учень. Ми з вами всі живемо в Україні,
Мова чудова й пісні в нас чарівні.
Треба, щоб мову ми вчили і знали,
Й нею чистенько усі розмовляли.

Чарівниця. Молодці, діти. Ви гарно говорите про мову. Але чи завжди ми правильно вживаємо слова?

Вчитель. ГОВОРИ ПРАВИЛЬНО!

Ну, як це правильно сказати?

Які слова вживати нам?

Відкрити що? ***Щовідчиняти***?

Як дати лад усім словам?

Що треба просто ***розгортати***?

Що ***відкупорить***, ***відімкнуть***?

Коли слова які вживати?

І як дитині це збагнуть?

Все просто в нас багата мова,

Для всього є свої слова.

Уважно прислухайсь до слова

І зрозумієш ці дива.

Прокинувсь – ***відкриваєш*** очі

І ***відкриваєш*** дивний світ.

І душу ***відкривай*** охоче

Ти для добра з маленьких літ.

Вікно до сонця ***відчиняєш***,

Для друзів двері ***відчиняй***.

Замок у дверях ***відмикаєш***,

Ти добре це запам'ятай!

Що ***закупорене*** тісненько,

Відкупорити треба нам.

Запам'ятай і це гарненько

І раду всім даси словам.

А книжку треба ***розгортати***

Й ***перегортати*** сторінки.

Щоб у житті все добре знати,

Бо ж світ цікавий і дзвінкий.

Лікувати і лічити

Лікар ***лікує*** хвороби в дитини,

Біль головний може зняти в людини.

Лікар уміє усіх ***лікувати***,

Знає, як раду хворобам давати.

Лічимо ж гроші, присутніх, машини,

Лічимо роки і дні, і хвилини.

Лічимо зорі, а їх є без ліку,

Як ***полічити*** усі чоловіку?

Числівники другого десятка

- Назвемо числа по порядку,
Від одного аж до десятка.
Вперед й назад - усі відразу
І не збиваємось ні разу!
А з десяти до двадцяти
Як наголос поставиш ти?

- Казати треба – **одинадцять!**
Скажу так само – **чотирнадцять!**
Вимова в числах цих одна –
Скрізь наголос над складом **на!**

Чарівниця. Молодці! Правильно ви все сказали. Але в повсякденній розмові ви частенько вживаєте «суржикки», тобто такі слова, що їх немає в літературній українській мові.

4-й учень. Так, слово кожному своє,

Багато слів у мові є.
Їх вивчити потрібно й знати,
Щоб в мові правильно вживати.
Але частенько наші діти
Не вміють чисто говорити.
Вживають суржикки-слова,
І слів тих повна голова.
Вони вставляють їх в розмову,
Свою засмічуючи мову.

Гра «Правильно – неправильно» (в парах)

(кожну фразу говорять двоє дітей: один правильно, а другий неправильно)

- У нас построїли красіву школу.
- У нас побудували гарну школу.
- Більшу половину яблука я віддала братові.
- Більше ніж половину яблука я віддала братові.
- Халатне відношення до навчання.
- Недбале ставлення до навчання.
- Ми поняли друг друга.
- Ми зрозуміли один одного.

Чарівниця. Молодці! І це ви знаєте. Народ наш дуже дотепний, він усе помічає і завжди вміє порівняти. Тому треба слово вміти добирати та правильно все сказати, щоб не бути осміяним.

5-й учень. Народ наш веселий, усе підмічає,
Усе він побачить й завжди порівняє.
Тому ти подумай, як хочеш сказати,
Ніколи не смій просто словом кидати!
Бо слово, як зброя, що може убити,
А рани від слова вже не заживити.

Гра «Порівняй і зрозумій» (в групах)

(учні отримують порівняння і пояснюють їх)

І група:

- Кидає словом як теля хвостом.
- Говорить слова як сокирою рубає.
- Влетіло як коту за сметану.

II група:

- Спритна як муха в сметані.
- Гарненька як зірочка в небі.
- Говорить мов свиня хрюкає.

Чарівниця. Весело у нас виходить. Розумієте, діти, що слово – це зброя і ним треба вміти користуватися.

V. Узагальнення і систематизація знань

6-й учень. Коли забув ти рідну мову –

Яка б та мова не була, -
 Ти втратив корінь і основу,
 Ти обчухрав себе дотла.
 Коли в дорогу ти збирався,
 Казала мати як прощавсь,
 Щоб і чужого научався,
 Й свого ніколи не цуравсь.
 Ти ж повернувсь душею бідний,
 Не просто розгубив слова,
 Немов якийсь Іван безрідний,
 Іван, не помнящий юродства.
 Ти втратив корінь і основу,
 Ти обчухрав себе дотла,
 Бо ти зневажив рідну мову,
 Ту, що земля тобі дала.

Вчитель. Поміркуймо разом над змістом вірша. А для цього уявімо...

- Дерево, в якого знищили коріння... Чи буде воно рости, цвісти і давати плоди?
 - Будинок, що побудували без основи, без фундаменту... Чи зможе довго постояти такий будинок? Чи хотіли б ви жити у такому будинку?
 - Рослину, наприклад, кущ калини, який повністю обчухрали (обламали гілки, поривали всі листочки)... Чи зацвіте така калина навесні?
- А тепер замисліться над тим, що свою мову має кожний народ, її дала йому рідна земля, Природа!

VI. Підсумок уроку

- Що нового дізналися на уроці?
- Який висновок зробили для себе?

7-й учень. Мова наша, мова –

Мова кольорова,
 В ній гроза травнева
 Й тиша вечорова.
 Мова наша, мова –

Літ минулих повість,
Вічно юна мудрість,
Сива наша совість.
Я без тебе, мово,
Без зерна полова,
Соняшник без сонця,
Без птахів діброва.
Як вогонь у серці,
Я несу в майбутнє
Невгасиму мову,
Слово незабутнє.

Чарівниця. А тепер настав час усім разом вірші складати. Останнє слово будете за змістом в риму.

Щоб розумним й мудрим стати,

Треба рідну мову... (знати)

А щоб вміти говорити,

Треба рідну мову ... (вчити).

Знає кожен з нас чудово –

Не прожити нам без... (мови).

Рідна ж мова пелюсткова,

Мудра, світла...(світанкова).

І дзвенить щодня і в свято,

Бо вона така... (багата).

І така джерельно-чиста

Наша мова ... (промениста).

Чарівна і калинова

Наша мова ... (веселкова).

В ній такі слова чудові,

Хліб і сіль на ... (рушникові).

В ній в віках батьки і діти,

Як без мови в світі... (жити)?

Понад світом хай лунає,

Хай ніхто не ... (забуває)

Рідну мову українську,

Мудру, щедру,...(материнську).

Вчитель. Отож вчіться, читайте та іноземні мови вивчайте. Лише одне запам'ятайте – своєї мови не забувайте!

VII. Домашнє завдання

Опрацювати статтю в підручнику с. 57-58 «Українська мова – державна мова України»; відшукати висловлювання про мову і записати в зошити.

